

MÜLTECİ ÇOCUKLARIN AİLELERİNİN ALGILARINA GÖRE EĞİTİM SORUNLARI^{1 2}

Doç. Dr. Ahmet ÜSTÜN³

Doç. Dr. Adem BAYAR⁴

Yrd. Doç. Dr. Erdoğan BOZKURT⁵

ÖZET

Nitel araştırma yaklaşımı ile gerçekleştirilen bu çalışmanın amacı, Amasya ilinde ikamet eden mülteci çocukların karşılaştıkları eğitim sorunlarını ailelerin algılarına göre ortaya koymaktır. Bu amaç doğrultusunda “mülteci çocukların eğitim sorunları aile algılarına göre nelerdir?” sorusuna yanıt aranmıştır. Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabilir durum örnekleme tekniği ile belirlenen 14 aileden oluşmaktadır. Katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6... ve K14 şeklinde kodlanmıştır. Yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile 14 aileden elde edilen veriler NVIVO 9 programı kullanılarak içerik analiz tekniği ile çözümlenmiştir. Anizler neticesinde, öğrencilerin birtakım eğitim sorunları ile karşılaştıkları görülmüştür. Bu sorunlar çocukların eğitim sürecini ciddi olarak olumsuz anlamada etkilemektedir. Her bir bulguya ilişkin destekleyici ifadeler örnek olarak tabloda belirtilmiştir. Elde edilen bulgular neticesinde araştırmacılar, mülteci çocukların ailelerinin ifade ettikleri eğitim ile ilgili sorunlarının tam olarak çözümlenmedikçe eğitimde nitelik sorununun devam edeceği ve yeteri kadar eğitim alamayacakları sonucuna ulaşmışlardır.

Anahtar Kelimeler: Mülteci, Öğrenci, Aile Algısı, Eğitim

EDUCATIONAL PROBLEMS OF REFUGEE CHILDREN IN TERMS OF THEIR FAMILIES' PERSPECTIVE

ABSTRACT

The aim of this qualitative research is to explore educational problems of refugee children, who have been stayed in Amasya, in terms of their families' perspectives. In order to reach the aim of this study, the researchers have asked the following research question; “What are the educational problems of refugee children according to their families?” The study group of this research is consisted of 14 families who have been determined by easily accessible case sampling technique which is a kind of purposeful sampling methods. The participants have been coded by K1, K2, K3, K4, K5, K6 ..... and K14. The data has been collected by semi-structured interview. All collected data has been analyzed using NVIVO 9 program with content analysis technique. After analyzing the collected data, the researchers have come to know that refugee children have some educational problems and they seriously affect their education process. For each theme, supportive statements are given as examples in the table. By the end of this research, the researchers have come to the conclusion that unless these determined educational problems have been solved, the questions on education will be continued and refugee children will not be able to get enough education.

Keywords: Refugee, Student, Family Perspective, Education.

¹ Bu çalışma Amasya Üniversitesi Billimsel Araştırma Projeleri Koordinatörlüğü tarafından desteklenmiştir.

² Bu Makale 21-23 Ekim 2017 tarihlerinde Antalya’da düzenlenen ASEAD 2. Uluslararası Sosyal Bilimler Sempozyumu’nda sunulan sözlü bildiriden geliştirilerek hazırlanmıştır.

³ Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, ahmet.ustun@amasya.edu.tr .

⁴ Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, adem.bayar@amasya.edu.tr

⁵ Amasya Üniversitesi Eğitim Fakültesi Eğitim Bilimleri Bölümü, erdogan.bozkurt@amasya.edu.tr

GİRİŞ

Eğitim, insan yaşamında vaz geçilmez bir ihtiyaçtır. Nitelikli ve üretken bireylerin yetiştirilerek topluma yararlı bireyler olarak yetiştirmek son derece önemlidir. Eğitim, bireyin davranışlarında kasıtlı istendik yönde değişiklikler meydana getirme süreci olarak tanımlanmaktadır (Ertürk,1986). Bu bağlamde ülkenin ihtiyaç duyduğu yeni nesillerin eğitim sürecinde yetiştirilmesi ise, eğitim sisteminin en önemli ögesi olan öğretmene verilmiştir. Eğitim ve öğretimin sistemli ve planlı olarak yapıldığı yer okullardır. Okullar, güvenli ve yaşama dönüşü simgeler, çocuktaki mevcut travmatik etkileri azaltır, topluma uyumu kolaylaştırır, geleceğe umutla bakabilmeyi sağlar (Mosselson, 2006; Sabah, 2007; Keating & Ellis, 2007).

Dünyaya gelen çocuk, içinde yaşayacağı toplum ve kültüre ait bilgileri ilk önce ve somut bir şekilde en yakın çevresi olan aile içinde almakta, sosyal çevre ve diğer insanlarla etkileşiminin başlangıcını burada gerçekleştirmektedir (Esgin, 2014). Aile, anne-baba ve çocuktan oluşan en küçük sosyal bir kurumdur. Diğer bir deyişle aile, topluma hazırlanma sürecinin belli bir ölçüde ve etkili biçimde cereyan ettiği, cinsel ilişkilerin belli biçimde düzenlendiği, eşler ve ana-babalarla çocuklar arasında güven verici ilişkilerin kurulduğu, ekonomik etkinliklerin yer aldığı bir toplumsal kurumdur (Ozankaya, 1994).

Eğitim, ekonomi ve siyaset kurumu ile yakın ilişki içersisindedir. Ekonomik koşullar ve siyasi yapılanmalar eğitim kurumunu etkileyebilmekte ve dönemsel değişikliklerin yaşanmasına neden olabilmektedir. Eğitim kurumunu etkileyen bu toplumsal koşulların etkilediği bir başka olgu göçtür. Göç, bireylerin tek, grup halinde yada kitlesel olarak bir bölgeden başka bir bölgeye zorunlu olarak yerleşmesidir (Şahin, 2014). Mülteciler, kendi ülkesinden zulme dayanan nedenlerden dolayı güvenliği tehlikede olduğu için kaçan ve başka bir devletin korumasından yararlanmak isteyen o devlete göç eden kişilerdir. Yaşanan yer değiştirme süreci sadece yer olarak değil, aynı zamanda kültürel taşınma ve değişimi de kapsamaktadır. Göç hareketleri taşınılacak yerin sunacağı daha iyi imkanların varlığına bağlıdır. Bu noktada temel sorun, nüfus hareketleri ya da yer değiştirmelerle ilgili olarak, insanların mülteci olarak neden yurtlarından ayrılmaya mecbur kaldığı ya da ayrılmayı tercih ettiğidir. Oysa günümüzde modern devletlerin mültecilere verdiği destek yalnızca mekânsal bir yaşam alanı sağlamakla sınırlı görünmektedir.

Göç yalnızca diğer ülkelerin değil, Türkiye'nin de her zaman gündeminde olan bir konudur. Tarihsel sürece bakıldığında, özellikle 1940'lı yıllarda yoğunlaşan göçler, Türkiye'nin toplumsal ve ekonomik değişimini hızlandırmıştır. Ankara, İstanbul, İzmir, Bursa gibi Büyükşehirlerimiz o yıllarda yoğun göç hareketlerine sahne olmuşlardır. Göç çok yönlü bir sosyal olaydır. Eğitim yönünden de pek çok sorunları beraberinde getirmiştir. Aileyi etkileyen iç göçler, özellikle örgün eğitimde sorunların biriktiği alan olmuştur. Daha sonraları 1960'lı yıllardan sonra ise Türkiye'nin gündemine dış göçler girmeye başlamıştır. Kitlesel halde yurtdışına çıkan kırsal kesimli vatandaşlarımız, çocuklarını da yanlarına aldırınca bu kez gittikleri ülkelerde onların eğitim sorunları ile karşılaşmışlardır. 1980'li yıllardan itibaren de Türkiye'ye Bulgaristan başta olmak üzere balkanlardan, Kuzey Irak'tan ve Türk Cumhuriyetlerinden yoğun göç olmuştur. Göç ile gelen işsizlik, yoksulluk ve hizmetlerin yeterince sağlanamaması gibi nedenlerle topluma uyumsuzluk, suça yönelme, zararlı alışkanlıklar edinme, eğitimsizlik gibi pek çok sorun ile karşılaşmıştır. Göç ettikleri yerde daha iyi ekonomik koşullara sahip olacağını düşünen ve genellikle umduğunu bulamayan bazı

aileler, mutsuzluk ve uyum bozuklukları ve hatta depresyona varan sorunlar yaşayabilmektedir (Şeker & Aslan, 2014). Bu olumsuz koşullar, çocuğun da kişiliğini etkileyerek, ruh sağlığında derin izler bırakacak ve çocukta güvensizlik hali oluşturacaktır. Bu durumda çocuk kendine ifade etme becerisi kazanamayacak ve çevresiyle iletişim kurmakta zorlanacaktır. Ekonomik nedenlerden dolayı bazı göçmen çocuklar ağır işlerde çalıştırılarak istismara maruz kalabilmektedir. Hem okuyup hem çalışan çocuk okuldan soğumakta, okul başarısı düşmekte ve motivasyonu azalmaktadır. Ancak bu ailelerin çocukları açısından düşünüldüğünde yaşanan zorluklar daha da artmaktadır. Mülteci çocuk için yeni geldiği toplumda okul çevresi, güvenli bir ortam sunmasına rağmen bu çocuklar yaşadıkları ani ve zorlu göç süreçleri, farklı geçmiş ve kültürel özelliklere sahip olmaları, ortak bir dili paylaşmamaları gibi nedenlerle okula uyum sağlamak için ek çaba gösterirler (Hart, 2009; Rutter, 2003). Benzer şekilde okullarda farklı etnik kökenlere sahip kişilerin eğitim ihtiyaçlarına cevap vermek zorunda kalırlar. Bu öğrencilerin eğitim sürecindeki ihtiyaçları belirlenerek bu ihtiyaçların eğitim kurumları ve öğretmenler tarafından karşılanmaya çalışılması gerekir (Kirk & Cassity, 2007).

Türkiye göçmen hareketliliği konusunda bir geçiş ülkesi olmanın yanında, coğrafi konumu olarak hedef ülke durumuna gelmiştir. Türkiye'ye yönelik farklı nedenlerle farklı zamanlarda kitlesel göç dalgaları yaşanmaktadır. Bu kitlelerin içinde aileleri ile birlikte veya tek başlarına gelen çocukların da göç ettiği tahmin edilmektedir. Türkiye'de mültecilerin yaşayabilecekleri pek çok güvenliği artırılmış şehir bulunmasına rağmen daha fazla şehirlere dağılmış olduğu bilinmektedir (Kara & Korkut, 2010). Özellikle Türkiye'de yaşayan mültecilerin üçüncü bir ülkeye kabul sürecinin uzunluğu veya gönderilememeleri durumları dikkate alındığında üzerinde önemle düşünülmesi gereken konulardan birinin de bu grupların eğitim ihtiyaçlarının karşılanmasındaki güçlükler olduğu görülmektedir (Şeker ve Aslan, 2014). Mülteci çocukların temel ihtiyaçlarının başında eğitim ihtiyacı gelmektedir.

Bu çalışmanın amacı, göç sonrasında Türkiye'ye gelen mülteci çocukların karşılaştıkları eğitim sorunlarını ailelerinin algılarına göre ortaya koymak ve önerilerde bulunmaktır. Bu amaç doğrultusunda "mülteci çocukların eğitim sorunları aile algılarına göre nelerdir?" sorusuna yanıt aranmıştır.

1. YÖNTEM

Amasya ilinde öğrenim gören mülteci çocukların karşılaştıkları eğitim sorunlarını ailelerin algılarına göre ortaya koymak amacı ile gerçekleştirilen bu çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Nitel araştırma yaklaşımının araştırmacıya esneklik tanınması, doğal ortama duyarlılık göstermesi ve var olan algıların açıkça ortaya konulmasına olanak tanınması gibi birtakım avantajları söz konusudur (Yıldırım & Şimşek, 2000). Bu bağlamda araştırma nitel araştırma yöntemlerinden olgu bilim deseni kullanılarak gerçekleştirilmiştir. Olgu bilim deseni, insanın sahip olduğu tecrübelerinin ifade ediliş tarzını anlamlandırmayı amaçlayan ve bu bağlamda olguların ilk elden çalışılmasına fırsat veren bir tekniktir (Akturan & Esen, 2013). Bir başka ifade ile, olgu bilim deseni, olayları bireysel tecrübeler açısından ele alarak yaşanmışlıkların özüne inmeyi amaçlar. Çalışma grubu amaçlı örneklem yöntemlerinden kolay ulaşılabılır durum örnekleme tekniği kullanılarak oluşturulan 14 mülteci aile ile

görülmüştür. Veriler yarı yapılandırılmış mülakat yöntemi ile elde edilmiştir. Katılımcılar K1, K2, K3, K4, K5, K6.... ve K14 şeklinde kodlanmıştır.

2. BULGULAR VE YORUM

Ülkelerini çeşitli nedenlerle zorunlu olarak terk ederek çeşitli ülkelere göç eden mültecilerin yaşadıkları pek çok sorun bulunmaktadır. Bu sorunlar aslında ülkelerinden itibaren başlamaktadır. Kendi ülkesinde yaşayamaz hale gelen mülteciler, başka bir ülkeden sığınma isteyerek yaşamak zorunda kalmakta ve o ülkede kalma sürecinde de pek çok sorunla karşılaşmaktadırlar. Kitlesel göç hareketlerinin nedenlerinin başında savaşlar gelmekte, savaşların uzun sürmesi ve şiddeti ise zorunlu göçü kaçınılmaz hale getirmektedir (Dinçer, Karaca ve Yavuz, 2013). Günümüzde kitlesel göç hareketlerinin dünyada neredeyse tüm ülke sınırları arasında gerçekleşmiş olması, devletlerin bu konu üzerine eğilmesini zorunlu kılmıştır. Göç hareketlerinde ise mülteciler ve davranışları her zaman ayrı ve önemli bir yer tutmuştur. En önemli problem olarak göç eden ailelerin, çocuklarına yeterli eğitim desteği sağlayamamaları olmuştur. Araştırmada elde edilen bulgular, yedi ana tema etrafında organize edilmiştir. Bu temalar dil sorunu, dışlanma, okul imkanlarının yetersizlikleri, adaptasyon ve oryantasyon sorunu, denklik sorunları ve psikolojik sorunlardır.

Elde edilen veriler NVIVO 9 programı kullanılarak analiz edilmiştir. Buna göre Amasya ilinde öğrenim gören mülteci çocukların eğitimde karşılaştıkları sorunlara ilişkin aşağıdaki tablo elde edilmiştir. Her bir bulguya ilişkin destekleyici ifadeler örnek olarak tabloda belirtilmiştir.

Tablo 1: Aile Algılarına Göre Mülteci Çocukların Eğitim Sorunları

	Kategoriler	N=14		Örnek Cümle
		f	(%)	
1	Okul İmkânlarındaki Yetersizlikler	14	100	Öğrenciler dönem ortasında okullara yerleştikleri için ders kitaplarına ulaşmaları sorun oluyor. (K1)
2	Dil Sorunları	10	72	Aileler ülkeye geldikleri andan itibaren dil eğitimi almadıkları için dil eğitim için büyük bir sorun. (K4)
3	Dışlanma	10	72	Sınıf ortamında öğretmen ve öğrenciler tarafından ikinci sınıf insan muamelesi görme (K3)
4	Maddi Yetersizlikler	14	100	Ailenin maddi durumunun, çocuğun eğitim durumunu etkilemesi (K2)
5	Adaptasyon ve Oryantasyon Sorunu	10	72	Mülteciler ülkeye geldikten sonra, yeterli adaptasyon ve oryantasyon programının yapılmaması (K3)
6	Denklik Sorunları	4	29	Türk Eğitim Sistemi'nin geldikleri ülkelere göre daha üst seviyede kalması (K4)
7	Psikolojik Sorunlar	8	57	Hem yeni ülke hem yeni okul hem de savaş ortamının oluşturduğu travmalar (K5)

1. Okul İmkânlarındaki Yetersizlikler: Öğrencilerin kırtasiye ve kitap gereksinimleri çeşitli kurum ve kuruluşlar tarafından sağlanmaktadır. Ancak bu malzemelerin adil bir şekilde dağıtımının yapılmadığı ifade edilmektedir.

2. Dil Sorunu: Mültecilerin en çok karşılaştıkları sorunlardan biri dil sorunudur. Bu insanlara Türkiye’de “sığınmacı” statüsünde yaşama hakkı tanınmıştır. Gelen sığınmacıların Türkiye’de karşılaştıkları ilk ve temel sorun dil farklılığıdır. Bireyin bulunduğu toplumda kendisini ifade etmesinin, diğer bireyler ile iletişim ve etkileşim kurmasının temel aracının dil olduğu düşünüldüğünde, dil farklılığının hem sığınmacılar hem de ülke vatandaşları açısından birçok sorunu da beraberinde getirdiği görülmektedir. Dil sorunu sığınmacıların hem sosyal hayatlarında hem hizmet aldıkları çeşitli kurumlarda karşılarına çıkmaktadır. Bu kurumlardan en önemlisi okullardır. Aileler, çocuklarının eğitime ilişkin sorunlarını iletmede güçlük yaşadıklarını ifade etmektedirler. Türkçe eğitimindeki öğretmen ve öğretim materyali eksikliği eğitimin niteliğini olumsuz etkilemektedir. Yapılan araştırmada bütün katılımcıların birleştiği en önemli ortak noktanın çocukların Türkçe bilmemeleri nedeniyle ciddi sorunlar yaşadıklarıdır. Öğretmenler çocuklarla hiçbir şekilde iletişime geçemedikleri gibi çocukların akranları ile de iletişimlerinin sınırlı olduğunu, sınıfta yalnız kaldıklarını, yaşadıkları sorunları öğretmenlerine aktarma imkânları bulamadıklarını bu nedenle de karşılaştıkları sorunlar ile tek başlarına mücadele etmek zorunda kaldıklarını belirtmektedirler. Yine araştırma sonucunda karşılaşılan diğer bir temel sorun, çocukların anadil farklılığının, okula uyum sağlama sorunu olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Dışlanma: Tablo 1’de mülteci çocukların sınıf ortamında öğretmen ve öğrenciler tarafından ikinci sınıf insan muamelesi gördükleri ifade edilmiştir. Mülteci öğrencilerin okul ve sınıf içi ilişkilerinde ait oldukları grupla değerlendirilmeleri, farklı sorunlara neden olabilmektedir. Çocukların çeşitli tutumları kazanmasında ailelerin etkili bir unsur olduğu bilinmektedir (Aboud & Doyle, 1996; Güngör, 2014). Bu nedenle ailelerin göç ederek Türkiye’ye gelen sığınmacılara karşı olumsuz tutumlarını çocuklar da okul ortamında zaman zaman sergilemektedirler.

Katılımcı aileler, okuldaki diğer çocukların ailelerinin kendi çocukları ile iletişimlerini engelleyici tutumlarda bulunmakta olduğunu ifade etmektedirler.

“Okul bahçesinde kendi çocukları ile oynayan diğer çocuğun ailesinin bu durumu gördüğünde çocuğunu hızlıca çekip uyarıda bulunmuştur.” (Bireysel Görüşme K3)

“Aileler çocukları bu konuda dolduruyorlar. En yakın örnek komşularımızdan gördüm. Çocuklar da oynama konusunda isteksizler. Bizim çocuklarımız da kendilerini dışlanmış hissediyorlar... Çocuk bir gün okula gidiyor, diğer dört gün gitmiyor. Ben okula gittiğimde sınıf arkadaşları ile konuşuyorum. Arkadaş olun oyunlar oynayın diyorum. Ama çocuklar ben arkamı döndüğüm anda kötü davranıyorlar.” (Bireysel Görüşme K3)

4. Maddi Yetersizlikler: Katılımcılarla yapılan görüşmelerde kendi ülkelerinde iyi statülerde oldukları görülmektedir. Göç mağduru bir çok velinin; doktor, mühendis, siyasetçi hatta profesör gibi meslek dallarında oldukları anlaşılmaktadır. Fakat mecbur kaldıkları göç sebebiyle her şeylerini ülkelerinde bırakıp gelerek Türkiye’de maddi açıdan bir çok problem yaşadıklarını belirtmişlerdir. Bununla beraber evde yaşanan bir çok sıkıntı göç mağduru ailelerin okul çağı çocuklarını da etkilemektedir.

“Çocuk okula gidip arkadaşlarının durumunu görüyor, eve gelip bizim durumumuzu görüyor. Evde hep sıkıntı hep zorluk doğal olarak bu durumdan etkileniyor. Bu kadar zorluk arasında kendisini derse nasıl verebilir ki zaten?” (K3 Bireysel görüşme)

Velilerle yapılacak görüşmenin başında bizlere iş mi bulacaksınız? Yardım mı yapacaksınız tarzında sorularıyla karşılaştık.

5. Adaptasyon ve Oryantasyon Sorunu: Uzun yıllar Türkiye’de kalacakları öngörülen mültecilerin Türk toplumuna olan uyumu ciddi bir zaman alacaktır. Bu nedenle Türkiye’ye gelen mültecilere bir çok oryantasyon programı uygulanmaktadır. Fakat ilk geldikleri anda olan kısa süreli program onlar için biraz yetersiz kalmaktadır.

“Ülkeye ilk geldiğimiz anda bizlere bir uyum programı verildi. Örf, adet, gelenek-görenek ve kısa çaplı bir tanışma oldu. Fakat biraz kısa süre de olduğu ve genel genelleme olduğu için çok verimli olmadı. Çocuklar okula gidiyorlar az da olsa arkadaşları ile iç içe oldukları için onlar biraz daha avantajlı. “ (K3 Bireysel Görüşme)

6. Denklik Sorunları: Denklik işlemi; yurt içinde il millî eğitim müdürlüklerince, yurt dışında ise eğitim müşavirlikleri ve eğitim ataşeliklerince düzenlenir. Denklik için başvurular da bu kurumlara yapılır.

Denklik işlemi, yurt dışındaki ilköğretim ve orta öğretim kurumlarından alınan karne, transkript, öğrenim belgesi, sertifika, ayrılma belgesi ve diploma gibi belgelerin asılları ile yapılır. Ancak bu işlem, söz konusu belgelerin asıllarının zayi olması hâlinde, öğrencinin yurt dışında öğrenim gördüğü okul müdürlüğünden aldığı aslına uygunluğu okulca onaylı suret ve fotokopiler ile de yapılabilir. Ders yılı içinde, öğrenim belgesi olmadan gelen öğrencinin, eğitim-öğretimden uzak kalmaması için hangi ülkede, hangi okulda ve hangi sınıfta okuduğunun belirtildiği velisinin yazılı beyanı dikkate alınarak geçici olarak okula devamı sağlanır. Ancak veliden, öğrencinin öğrenim belgelerini iki ay içinde getirmesi istenir. İlgili öğrencinin kesin denklik işleminin sonuçlandırılması, okul müdürlüklerince takip edilir. Belgelerini getirmeyenlere genel mevzuat hükümleri doğrultusunda işlem yapılır (MEB.2014).

Ders yılı içinde, öğrenim belgesi olmadan gelen öğrencinin, eğitim-öğretimden uzak kalmaması için hangi ülkede, hangi okulda ve hangi sınıfta okuduğunun belirtildiği velisinin yazılı beyanı dikkate alınır. Türkiye'ye farklı ülkelerden gelen öğrencilerin aldıkları eğitim Türkiye'deki eğitimden belirli yönleriyle ayrılmaktadır. Bu nedenle gelen öğrenciler denklik sınavına tabi tutulup sınıflara yerleştirilmektedir.

“Türkiye’de verilen eğitim bizdeki eğitime göre biraz daha zor ve üstte. Bizim ülkemizde 4. sınıfa kadar çocuğa sadece kişisel bakım, rehberlik, oyun, gelişim vb. Dersler verilmektedir fakat Türkiye’de çocuklar 1. sınıftan itibaren matematik yada temel dersleri alıyorlar. Bunun içinde çocuklarımız yetersiz kalıyor. Burada ilk olarak bir sınava girdiler. Ülkemize göre olan sınıflarına yada daha alt sınıfla verilerek eğitime başladılar.” (Bireysel Görüşme K4)

7. Psikolojik Sorunlar: Mülteci çocuklar geçmiş deneyimlerinden ve savaş ortamlarından kaynaklanan travma sonrası stres bozukluğu da yaşayabilmektedirler. Örneğin, yapılan çalışma sonuçlarında mülteci çocuklarda da yetişkinler gibi travma sonrası stres bozukluğu, depresyon ve anksiyetenin yaygın olduğu görülmektedir (Hart, 2009; Kirk ve Cassity, 2007). Öğretmenler, bu öğrencilerin travma geçirmiş olduklarını düşünerek eğitim yaşamlarına dikkat etmeli ve ona göre davranmalıdır. Öğrencinin benlik gelişiminin artırılmasında öğretmenin yeri önemlidir. Öğretmen sınıfta öğrencilerin mesajlarını sürekli değerlendirmeli ve bu yolla onların gelişimine katkıda bulunmalıdır.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Yapılan çalışma sonucunda, mülteci çocuklar yoksulluk, dil ve kültür farklılığı, dışlanma gibi birçok sorunla karşılaşmaktadır.

Dil engeli sadece eğitim sürecini olumsuz yönde etkilemekle kalmamakta, aynı zamanda sağlık, sosyal yardım almanın veya sosyal çevreyle etkileşime girmenin de ciddi bir sorun olduğunu ortaya koymuştur. Dil engeli, çocukların okulda diğer çocuklardan yalnız kalmalarına neden olabilmekte, kendilerini ifade edemedikleri için içlerine kapanmalarına ya da saldırgan davranışlar sergilemelerine neden olmaktadır. Bu nedenle göç ederek farklı ülkelere sığınmacı olarak giden mültecilerin ilk önce kendi dillerinde ve kültürlerine uygun şekilde desteklenmesi gerekmektedir. Özellikle çocukların göç sonrası yaşadıkları stres kaynaklarından en önemlilerinden birinin yeni bir dilde eğitim almak olduğu görülmektedir. Bu nedenle öncelikle bu çocukların göç etmeden önce ve göç sırasında yaşadıkları travmatik durumlar çözülmeli, özellikle barınma, ısınma, giyinme ve daha insani şartlarda yaşamalarını sağlayabilecek imkânlar tanındıktan sonra, eğitim sistemine uyum sağlamaları ele alınmalıdır. Türkiye’de de sığınmacı çocuklar okullarda çeşitli sebeplerden yalnız kalabilmektedir. Bu çocukların okullarda olumsuz tutumlarla karşılaşmaması için planlı bir eğitim programına tabi tutulması gerekmekte temel düzeyde akranları ve öğretmenleri ile iletişime geçebilecekleri temel dil becerilerinin kazandırılmasının faydalı olacağı düşünülmektedir. Eğitimin devamlılığında aile, süreci etkileyen en temel unsurlardan biridir. Ailenin eğitimle ilgili tutumu ve istekliliği mülteci çocukların eğitiminde etkili olmakta, ancak yaşanan sorunları gidermemektedir. Mülteci aileler yeni yerleştikleri yerlerde uzun süreler çalışmak zorunda kaldıkları için, çocukları ile ilgilenmeye zamanları olmamasına rağmen çocuklarının iyi derecede dil öğrenmesini, okul ve öğretmenler tarafından desteklenmesini arzulamaktadırlar. Ayrıca mülteci aileler dil ve eğitim yetersizlikleri nedeniyle çocuklarının ödevlerine destek olamadıkları, bu durum çocukların akademik başarısını olumsuz etkilediklerini ifade etmektedirler.

Araştırmanın bulgularına bakılarak aşağıdaki önerilerde bulunulmuştur.

1. Öğrencilerin kitap bulmakta sıkıntı yaşamamaları için, Milli Eğitim Bakanlığınca Milli Eğitim Müdürlüklerinde yedek kitap bulundurulmalı,
2. Okula mülteci olarak gelen çocukların öncelikli olarak dil eğitimi aldıktan sonra eğitim programına alınmaları,
3. Geldikleri ülkelerde ciddi sıkıntılar yaşayarak psikolojileri olumsuz yönde etkilenen bu çocukların okula adaptasyonu ve oryantasyonu konusunda okul yönetimi, öğretmenler ve öğrenciler bu konuda bilinçlendirilmeli,
4. Maddi yönden sıkıntı çeken mülteci çocukların eğitim masraflarına okul aile birlikleri ve okul yönetimi tarafından yardımların yapılması sağlanmalı,
5. Türkiye’deki mültecilere ilişkin daha fazla bilimsel araştırmanın yapılması teşvik edilmelidir.

KAYNAKÇA

- ABOUD, F. E., & Doyle, A. B. (1996). Does talk of race foster prejudice or tolerance in children? *Canadian Journal of Behavioural Science / Revue canadienne des sciences du comportement*, 28(3), 161-170.
- AKTURAN, U. & Esen, A.(2013). Fenomenoloji (ss. 83-98), Nitel Araştırma Yöntemleri, (Editörler: Baş, T. ve Akturan, U.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- DİNÇER, O. B., Karaca, S. & Yavuz, H. (2013). Göçün İkinci Yılında Suriyeli Savaş Mağdurları, *Analist Dergisi*, Mart, Sayı:25, Ankara.
- ERTÜRK, S.(1986). Eğitimde Program Geliştirme. Yelkentepe Yayınları Ankara.
- ESGİN, A., (2014). Eğitim Sosyolojisi.Pegem Akademi Yayın, Ankara, 68-140.
- GÜNGÖR, M. (2014). Okul öncesi dönem çocuklarının televizyon izleme alışkanlıkları ve anne baba tutumları, *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Cilt:11, Sayı:28.
- HART, R. (2009). Child refugees, trauma and education: interactionist considerations on social and emotional needs and development. *Educational Psychology in Practice*, 25(4), 351-368.
- KARA, P. ve Korkut, R. (2010). “Türkiye’de Göç, İltica ve Mülteciler”, *Türk İdare Dergisi*, Sayı: 467. 153 – 162.
- KEATING K.M. & Ellis, B.H. (2007). Belonging and connection to school in resettlement: Young refugees, school belonging, and psychosocial adjustment. *Clinical Child Psychology and Psychiatry*, 12(1), 29-43.
- KIRK, J., & Cassity, E. (2007). “Minimum standards for quality education for refugee youth.” *Youth Studies in Australia*, 26 (1). 50-56.
- KÜTÜK, B.Ş. (2014). Eğitim Sosyolojisi. Pegem Akademi Yayın, Ankara, 216-246.
- MEB. (2014). Yabancılara Yönelik Eğitim-Öğretim Hizmetleri.
http://mevzuat.meb.gov.tr/html/yabyonegiogr_1/yabyonegiogr_1.html
- MOSSELSOON, J. (2006). Roots & routes: A re-imagining of refugee identity constructions and the implications for schooling. *Current Issues in Comparative Education*, 9(1), 20–29
- OZANKAYA, Ö. (1994). Toplum Bilim, Genişletilmiş 8. Basım, Cem Yayınevi, İstanbul, 1994.
- RUTTER, J. (2003). Supporting refugee children in 21 st century Britain: A compendium of essential information. Stoke on Trent: Trentham Books.
- SABAH, C. (2007). Social adjustment and idealized identity of refugee adolescents. *International Journal of The Humanities*, 4(7), 117-124.
- ŞEKER, B.D. & Aslan, Z. (2015). Eğitim Sürecinde Mülteci Çocuklar: Sosyal Psikolojik Bir Değerlendirme, *Kuramsal Eğitim Bilim Dergisi - Journal of Theoretical Educational Science*, 8(1), 86-105
- YILDIRIM, A. & Şimşek, H. (2000). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri, Ankara: Seçkin Yayıncılık.